

אוניברסיטת בן-גוריון בנגב
הפקולטה למדעי הרוח והחברה

המחלקה לחינוך תשפ"ד 2023/2024

שם הקורס: כלכלת החינוך (Economics of Education)

מס' קורס: סמסטר חורף 12929331

סמסטר אביב 12929341

שם המרצה: ד"ר חוסאם ג'רייס

דרישות קדם להשתתפות בקורס: אין

זמני הקורס: תשפ"ד, סמסטר א יום ד' 18:00-20:00 בזום

תשפ"ד, סמסטר ב יום ד' 18:00-20:00 בזום

סוג הקורס: חובה; 2 נ"ז לתלמידי מדעי החברה, חינוך במסגרת לימודי התואר השני במינהל
חינוכי.

שעת קבלה: בתיאום מראש 6095016- /052 husam@bgu.ac.il

תיאור כללי:

הקורס כלכלת החינוך מורכב משני היבטים עיקריים: האחד הוא השפעת ההשכלה על חיינו, תוך התייחסות לחינוך כאל השקעה המהווה כמרכיב מרכזי בהון של המשק והמניבה הן תשואה פרטית והן תשואה חברתית הניתנות לאמידה, להשלכות שיש להשכלה על שוק העבודה, שבתורו הוא משפיע על רמת וקצב הגידול של התוצר הלאומי, לקשר שבין חינוך לצמיחה כלכלית, להבדלים בין הסקטור הציבורי והפרטי כמשקיעים בחינוך, להשפעת התפלגות רמת ההשכלה על התחלקות ההכנסות במשק ועוד סוגיות אשר עומדות במרכז הדיונים על מדיניות חינוכית.

הנושא השני של כלכלת החינוך הוא: המבנה הפנימי של מערכת החינוך, תוך התייחסות להיקף התקציב הנדרש בכללו וזה הנדרש כדי לתת הזדמנות שווה לתלמידים מרקע שונה, ניהול כלכלי ופיננסי של מערכות חינוך ואיך הדבר מושפע מהאוטונומיה הניהולית של הרשויות המקומיות, מימון ציבורי ופרטי, האופן שבו ניתן להעלות את איכות הלמידה (תחרות בין בתי-ספר, הפצת מידע על ביצועי בית הספר, ותמריצים למורים ולתלמידים) וזאת ע"י מנגנונים שהם דמויי שוק.

תוכנית הקורס בנויה מסביב לאותם שני נושאים והיא כוללת את החלקים הבאים: חלק המבוא (חלק א') מגדיר את מושגי היסוד בכלכלה, שהם גם מושגי היסוד בניתוחים כלכליים של מערכת

החינוך, ומתאר את התחומים השונים בהם עוסקת כלכלת חינוך. חלק ב' דן בחינוך כהון ועוסק בתיאוריה ובמצאים האמפיריים על הון אנושי והתשואה לו, השפעתם על הביקוש לחינוך, על צמיחה כלכלית ועל התחלקות ההכנסות. חלקים ג'-ו' דנים בנעשה בתוך המערכת: חלק ג' עוסק במימון וארגון בתי-ספר; חלק ד' – בקשר שבין תשומות ותוצאות בחינוך; חלק ה' – בשוק העבודה למורים וחלק ו' – באפשרות השימוש במנגנונים דמויי-שוק לשיפור איכות החינוך.

יעדי ההוראה:

הקורס מיועד בעיקר לבעלי תפקידים ניהוליים במשרד החינוך (מפקחים, מדריכים מחוזיים, מנהלים ועוד) שלגביהם חשובה מאוד הזיקה הכלכלית, במיוחד בעידן הניהול העצמי של בתי הספר, ובמחלקה לכלכלה באוניברסיטת בן גוריון בנגב (קורסי כלכלה וסטטיסטיקה).
הקורס כלכלת החינוך יסייע בהבנת השיקולים הכלכליים המהווים מרכיב חשוב בהבנת תהליכים המתרחשים במערכת החינוך, הן ברמה הפרטית והן ברמה הציבורית (הקשורים למדיניות החינוך). לצורך כך, יש להתמצא במחקרים הכלכליים שבוצעו על מערכת החינוך, דבר שיסייע בהבנת הגורמים לשינויים בהיקף התקצוב הציבורי לחינוך, במידת הריכוזיות והביזוריות של המערכת, באופן התגמול של מורים ועוד. בנוסף לכך, הקורס כלכלת החינוך יסייע ביצירת שפה משותפת עם קובעי מדיניות החינוך, שהם לרוב אנשי מנהל ופוליטיקאים ולא דווקא אנשי חינוך והם מסתמכים לעתים קרובות על שיקולים כלכליים. שפה משותפת כזו תשפר שיתוף הפעולה בין אלה העוסקים בחינוך לבין אלה הקובעים את מדיניות חינוך, ותתרום לקבלת החלטות מושכלת יותר.
כלכלת החינוך תסייע בהקמת מבנה ארגוני ופיננסי של מערכת החינוך על רמותיה השונות (מדינה, רשות מקומית, בית-ספר) ומקל על האפשרות להשיג את מטרותיה.
היעד העיקרי של הקורס הוא לתת לתלמידים כלי חשיבה על ההיבטים הכלכליים של מערכת החינוך. תוכנית הקורס מתפרסת על פני שני סמסטרים המיועדים לתלמידי תואר שני בחינוך שיאפשר הוראה מעמיקה יותר הן של המסגרת המושגית והן של יישומים מפורטים לישראל. התוכנית מורכבת מכמה חלקים כפי שמפורט להלן:

נושאי מפתח בקורס סמסטר א תשפ"ד

מפגש מס.	נושא	מקורות	שיטת לימוד
1	מושגי יסוד, הקצאת מקורות, עקומת התמורה, עלויות אלטרנטיביות	מקור 1 : פרק 1 מקור 2 : עמ' 11-27 עמ' 41-43	שיעור ותרגיל
2	צמיחה כלכלית, פונקציות ייצור	מקור 1 : פרק 5 מקור 2 : עמ' 27-41 עמ' 45-52 עמ' 79-83	שיעור ותרגיל
3	תפוקה שולית ותפוקה ממוצעת, הקצאה יעילה של גורמי ייצור, מבנה עלויות בטווח הקצר	מקור 1 : פרק 2 מקור 2 : עמ' 84-92 עמ' 105-114	שיעור ותרגיל
4	תפוקה שולית ועלות שולית, החלטות היצרן, עקומת ההיצע	מקור 1 : פרק 2 מקור 2 : עמ' 115-130 עמ' 130-137	שיעור ותרגיל

5	הביקוש, גמישות הביקוש וההיצע	מקור 1 : פרק 3 מקור 2 : עמ' 143-184	שיעור ותרגיל
6	שווי משקל בשוק של מוצר יחיד	מקור 1 : פרק 2 מקור 1 : עמ' 185-199	שיעור ותרגיל
7	השוק לגורמי ייצור, הקשר בין השוק לגורמי ייצור לשוק המוצרים	מקור 1 : פרק 2 מקור 2 : עמ' 201-224	שיעור ותרגיל
8	שווי משקל כללי במשק, התערבות ממשלה	מקור 1 : פרק 6 מקור 2 : עמ' 225-234 עמ' 235-250	שיעור ותרגיל
9	התערבות ממשלה	מקור 1 : פרק 6 מקור 2 : עמ' 250-266	שיעור ותרגיל
10	התערבות ממשלה, ייבוא וייצוא	מקור 1 : פרק 6 מקור 2 : עמ' 266-285	שיעור ותרגיל
11	המונופול וכשלי השוק	מקור 1 : פרק 8 מקור 2 : פרק 9	שיעור ותרגיל
12	מימון – מושגי יסוד		

רשימה ביבליוגרפית:

1. Ison S. (2000) **Economics**, 3rd edition, Financial Times: Prentice Hall.

2. נ. מארק, י. אורון, ג. עופר - מבוא לכלכלה - מיקרו כלכלה.

3. גרוס נ. (1994), **מבוא לכלכלה**, אקדמון, ירושלים.

נושאי מפתח בקורס סמסטר ב תשפ"ד:

נושא	נושא
1	חשיבות הניהול העסקי של מערכות חינוך. מדוע יש לנהל מוסד חינוכי כעסק? אפקטיביות יעילות ושוויוניות בחינוך ונתינת ערך לכסף. Levacic ארנייה, עמ' 35-36
2	חשבונאות פיננסית וניהול עצמי בחינוך. מלכ"ר וניהול עצמי בחינוך, עקרונות החשבונאות, דו"ח הוצאות והכנסות ומאזן. גזיאל משרד החינוך – חוזר מנכל 2014, מסמך הבנות, ראמ"ה , ארנייה, 65-73 שחר ומגן נגר
3	חשבונאות פיננסית ובקרה ניהולית במערכות חינוך דו"ח תזרים מזומנים, שיטות דיווח, תהליך התקצוב ארנייה, עמ' 51,203-205 Sorenson Snow& Williamson
4	תקצוב פרויקטים בית ספריים-תהליך התמחור ניתוח עלויות, שיטות תמחור, חישוב נקודת איזון, חישובי עלות תועלת ארנייה, 219-223, 205-207 Wilkins
5	התקציב- על הקשר שבין תכנית ההתפתחות הבית ספרית והתקציב. התקציב הבית ספרי הלכה למעשה: שיטות תקצוב: תקציב פריטים, תקציב פעולות, תקציב על בסיס 0, תקציב תוספתי. דו"חות בקרה. Mutter Waggoner Anderson
6	בניית תקציב מקושר תוכנית עבודה בית ספרית כללים לבניית התקציב, מבנה התקציב, חשיבות וקשיים משרד החינוך: מאגר מידע, אוגדן נוהלים Smart school budgeting

כאמור ניתן לחלק את הקורס לכמה חלקים עיקריים

חלק א': במה עוסקת כלכלת חינוך

1. תפקיד הכלכלה בחקר החינוך

Brewer et al. (2008): *The Role of Economics in Education Policy Research*, in Ladd, Handbook of Research in Education Finance and Policy. : H.F and Fiske E.B. eds. Lawrence Erlbaum 23-37

2. מושגי יסוד בכלכלה

Begg, Fischer and Dornbusch(2008): Economics,9th edition, McGraw-Hill, pp.3-17; 24-34.

Legrand, J., Propper, C., and Robinson, R. (1992): The Economics of Social Problems, third edition, Palgrave Chapter 1: Social Objectives and the Allocation of Resources 7-35; ch. 3, pp. Brewer and fiske 49-67.

חלק ב': הון אנושי

3. הון אנושי והשקעה בו: הגדרת המושגים

Begg et al. (2008): 214-230

Mincer, J. (1984): *Human Capital and Economic Growth: Economics of Education Review* vol. 3 no. 3 195-205

4. אופן המדידה של שיעורי התשואה להשקעה בחינוך

Ehrenberg ,G. and Smith, R. S. (1996): Modern Labor Economics, Addison-Wesley ch.9, pp. 286-298.

Psacharopoulos, G. (1987): *The Cost Benefit Model in Economics of Education: Research and Studies* Pergamon Press, pp. 342-347.

5. כדאיות ההשקעה לפרט ולמשק בסוגי חינוך שונים – ממצאים בינלאומיים

Psacharopoulos, G. and Patrinos, A.H (2004): *Returns to Investment in Education, A Further Update* in Education Economics, vol. 12 No.2 112-119

Carnoy, M. (1996). *Race, Gender, and the Role of Education in Earnings Inequality: An Introduction*. Economics of Education Review, 15, 207-212.

6. תשואה לחינוך - ישראל

*דהן, מומי (2001): עליית אי-השוויון הכלכלי. בתוך בן בסט, עורך: ממעורבות ממשלתית לכלכלת שוק. המשק הישראלי 1985-1998. הוצאת עם עובד 25-49, 1-4 ;

*מעלם יוסי, פריש, רוני (1999): העלייה בתשואה להשכלה בישראל בשנים 1976-1997 בנק ישראל, מחלקת המחקר, סדרת מאמרים לדיון 99.06 1-10.

7. תיאוריות כלכליות מתחרות להון אנושי: איתות, שוקי עבודה מפוצלים

Cohn, E and Geske T. (2004), The Economics of Education, Third Edition Thomson South-Western, Ch. 3 ,57-69.

חלק ג': מימון וארגון בתי-ספר

8. ממשלה, רשויות מקומיות ומימון פרטי

Porteba, J. M. (1996): *Government Intervention in Markets for Education and Health Care: How and Why* in .Fuchs, V.R. ed.: Individual and Social Responsibility: Child Care, Education, Medical Care and Long term Care. Chicago University Press 277-304.

Levin, H (1991): *The Economics of Educational Choice*. Economics of Education Review, vol.10, no.2, 137-158

Corcoran, S. P. and Evans W.N. (2008): *Equity, Adequacy and the Evolving State Role in Education Finance*, in Ladd,H.F and Fiske, eds. Handbook of Research in Education, Finance and Policy. Lawrence Erlbaum. 332-347

9. ממשלה, רשויות מקומיות ומימון פרטי – ישראל

*קלינוב, רות (2010): תקצוב מערכת החינוך היסודי וחטיבות הביניים 2003-2008 מכון פאלק, מאמר לדיון מס' 10.01A 25-49.

*רומנוב, דמיטרי; פסטרנק, מירב; הלר, חוה; מנסורת עדן; זוסמן, נועם; רימון עופר (2007):
ההוצאה הציבורית והפרטית לתלמידי החינוך היסודי בישראל 2003 הלשכה המרכזית
לסטטיסטיקה, פרסום מיוחד 1332. 1-34.

חלק ד': תשומות ותוצאות בחינוך

10. פונקציות ייצור של חינוך - מושגי יסוד

Hanushek, E.A. (2007): *Education Production Functions* Palgrave Encyclopedia

11. יעילות ואפקטיביות

Lockheed M. and Hanushek E.A. (1994): *Concepts of Educational Efficiency and Effectiveness* in Tornsten, H. and Postlethwaite, T.N (eds.): International Encyclopedia of Education, 2nd ed. 1779-1784.

Rice, J. K and Schwartz A. E. (2008): *Toward an Understanding of Productivity in Education*, in Ladd and Fiske 131-145.

חלק ה': מורים

12. שוק העבודה למורים

Begg et al. (2008): 37-50` 295-303.

Corcoran, S.; Evans W., and Schwab, R. (2004). *Changing Labor Market Opportunities for Women and the Quality of Teachers, 1957-2000*. American Economic Review 94:2, pp. 230-35

Hoxby, C. M. and Leigh A. (2004): *Pulled Away or Pushed Out? Explaining the Decline of Teacher Aptitude in the United States*. AEA Papers and Proceedings, 94(2): 236-240.

חלק ו': מנגנונים לשיפור איכות החינוך

13. מבנה שכר מורים ותמריצים למורים

Levacic, R. (2008): *Principal Agent Theory and its Application to Teacher Incentives and Performance* in Oxford Development Studies 37 (1) 33-46.

Lazear, E.P. (2003): *Teacher Incentives* in Swedish Economic Policy Review 10, 179-214.

14. צעדים אחרים לייעול בתי ספר

(2003): *The Failure of Input based Schooling Policies*. The A. Hanushek, E.
Economic Journal vol. 113 F64-F98.

107-119.8 Le Grand, J. (2003): *Motivation, Agency and Public Policy*, Ch.

15. האם ניתן לעשות אינטגרציה של הכלכלה והסוציולוגיה של חינוך?

Akerlof, G. and Kranton, R (2002): *Identity and Schooling* The Journal of Economic Literature vol. XL pp. 1201-1167

דרישות והרכב ציון הקורס

מטלה סופית שתינתן בכל סמסטר בנפרד. משקל כל מטלה 50% בציון הסופי.

חובת נוכחות : אין חובת נוכחות, אך מומלץ להתחבר לשיעורים בזום.